

tăiit să se pronunțe. Cum se exprimă singur: « on ne saurait, dans l'état actuel des choses, employer pour l'établissement du texte d'autre méthode que celle de l'éclectisme ». Lucrurile sînt mai simple cînd e vorba de *Apologie*, a cărei tradiție manuscrisă gravitează întregă în jurul unui *Vaticanus* din sec. al XII-lea (după Pierleoni chiar mai vechi), pus de toți editorii la baza edițiilor respective. Aci, în și mai mare măsură decît în cazul *Banchetului*, Ollier e datornicul unei tradiții cu atît mai fermă cu cît e mai unitară.

Despre traducere se pot face aprecieri aplicabile celor mai multe texte din colecția Budé: credincioasă, fără să înceteze a fi firească, și elegantă fără a adăuga la simplitatea originialului.

D. M. Pîppidi

P. PAPINI STATI *Siluae*. Recensuit Aldus Marastoni. Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri, MCMLXI.

Ediția de față a fost lucrată cu o deosebită conștiințiozitate.

În privința filiației și a clasificării manuscriselor, noul editor este aproape întru totul de acord cu opiniile predecesorilor săi (M. Krohn și, mai ales, A. Klotz). Astfel, ca și Klotz, socotește că M este arhetipul tuturor manuscriselor, că G H I K Q trebuie separate de F și grupate într-o familie aparte. De asemenea, recunoaște că între arhetip și unele mss. au existat manuscrise intermediare. El însuși stabilește existența unor manuscrise intermediare, de care predecesorii săi nu s-au preocupat de loc sau în mică măsură.

Prezentînd primele ediții din *Siluae*, autorul se ocupă, mai îndeaproape, de emendările făcute în sec. XV de către umanistul italian Angelus Politianus.

În stabilirea textului dă dovadă de prudență: evită soluțiile hazardate, conjecturile. Credem, totuși, că această prudență este puțin exagerată; de cele mai multe ori, autorul adoptă lecțiunile predecesorilor săi, savanți cu autoritate (Klotz, Vollmer, Krohn); nu aduce decît cîteva soluții proprii. Are, însă, meritul de a nu transcrie fără discernămint absolut toate lecțiunile anterioare, ci respinge ceea ce i se pare ncîntemeiat, nesigur sau depășit.

Cît privește lecțiunile proprii, acestea sînt judicioase. La I, 1, 64—65 *continuus septem per culmina uentis il fragor*, a propus cuvîntul *uentis*, în locul lui *montis*, transpus de copist, din nebăgare de seamă, de la versul 59. *Montis* ar fi fost și mai greu de explicat din punctul de vedere al raportului logic și gramatical cu celelalte cuvinte din context.

Autorul ține seama și de particularitățile de limbă și de stil ale lui Statius. Astfel, el are în vedere tendința poetului de a evita cu orice preț banalitatea, tendința care se datorește influenței retoricii. De aceea, la v. 84 din V, 1, unde este vorba de sarcinile importante pe care împăratul (Domitian) le pusese pe umerii colaboratorului său apropiat, *Abascantus*, în locul termenului *pondus* propune cuvîntul mai poetic, metaforic, *pensum*. Soluția este îndreptățită și de faptul că metafora e continuată de adjectivul *tractabile*.

Alteori, cînd adoptă o lecțiune nouă, se bazează și pe pasaje din *Siluae* sau chiar din operele altor autori, în care se mai întîlnește termenul sau construcția respectivă. Reconstituind un fragment din II, 6, 50, adoptă forma *pandisse* (*carmine quo pandisse queam?* = în ce poezie aș putea celebra?), în locul formei *potasse*, nesigură și inexplicabilă din punctul de vedere al sensului; aceasta cu atît mai mult cu cît verbul *pandere* este folosit în mai multe rînduri în construcții similare (I, 5, 29 etc.).

E de relevat faptul că editorul a introdus în aparatul critic și cîteva mărturii ale gramaticilor antici (ex. la I, 1, 107 notează: tura G¹O et e e *Prisciano* cfr. *Gramm. Lat. Keil*,

3, 10). De asemenea, a menținut sau a citat unele emendări ale erudiților italieni din sec. XV, care i s-au părut juste sau, cel puțin, vrednice de a fi menționate.

Textul *Silvelor* este precedat de o listă a edițiilor și studiilor citate în aparatul critic și de o bibliografie a studiilor referitoare la *Silvae* și publicate după apariția ediției lui Klotz.

Ediția se încheie cu un index nominum, care cuprinde numele proprii și adjectivele derivate din nume proprii; sînt citate versurile respective. Indicele este cu atît mai util cu cît, uneori, pentru a înlătura confundarea unor termeni și pentru a întregi sensul unor versuri, se aduc scurte precizări, care constituie un mic comentariu al textului.

Janina Vilan-Unguru

Epistulae S. Desiderii Cadurcensis sociis Seminarii Latini Stockholmiensis adiuvantibus editit et commentario instruxit Dag Norberg. Almqvist, Stockholm, 1961, 88 p. (Acta Vniuersitatis Stockholmiensis, Studia Latina Stockholmiensia, VI).

Desiderius a trăit și a scris la Cadurca, în Aquitania, din Gallia de miazăzi, între anii 630—655. Colecția de mai sus cuprinde în prima parte scrisorile lui Desiderius însuși, iar în partea a doua răspunsurile corespondenților săi. Această corespondență este un izvor de seamă pentru adîncirea cunoștințelor noastre despre latina vulgară din prima jumătate a veacului al VII-lea. Textul fusese editat cu greșeli de către W. Arndt în *Monumenta Germaniae Historica* și este publicat acum din nou, pe baza unui examen scrupulos al tradiției manuscrise, fiind însoțit de un comentariu istoric și lingvistic. Materialul lingvistic ne interesează de aproape în legătură cu studiul formării limbii și poporului român.

Întîlnim astfel în scrisul de toate zilele *e* în loc de *ɨ* și *o* pentru *ŭ*, fenomene mai vechi, dar care au persistat în limbile romanice: *antestitem* I 13, 3 și *iteneris* II 8, 9 sau *copio* pentru *cupio* I 6, 6, *comolum* pentru *cumulum* II 6, 5. Fonetismul *dirigere* pentru *dirigere*, discutat la rubrica «recompositio», adică refacerea compusului după modelul verbului simplu, poate fi dat de asemenea ca exemplu de transformare a lui *ɨ* accentuat în *e* accentuat, păstrat în românescul *drege*. În *humilem* (din *ante uestra uestigia capud humilem subdel* I 16, 31) autorul vede un simplu fapt de grafie, un *-m* final adăugat, intrînd în categoria așa-zisei scrieri inverse, dar de fapt avem a face mai curînd cu un fenomen de morfologie, adică transformarea neutrului în masculin, foarte frecventă în latina tîrzie. *Locuplex* II 1, 27 pentru *locuples* s-a ivit sub analogia cuvîntelor în *-plex* și s-a răspîndit pînă în provinciile dunărene, unde întîlnim de asemenea *interpret* pentru *interpres*, în Pannonia, și *milex* pentru *miles*, în Dacia. Extinderea preverbului *ad-* (*admodiare* II 21, 10; *adponere* II 19, 12; *adridere* I 10, 1) explică mai bine prezența în romînă a lui *a dormi* față de *a dormi*, care își au rădăcinile în latina carpatobalcanică. Forma *fugire* I 14, 9, pentru *fugere* a stăruit în romînă și în italiană. Din ablativul *mente* precedat de un adjectiv (exemplu: *defixa mente adsistiles* I 13, 14) s-a dezvoltat treptat, după secolul al V-lea, sufixul romanic (francez *-ment*, italian *-mente*) care n-a prins rădăcini în provinciile dunărene, deoarece atunci nu mai existau legături puternice cu apusul. Întîlnim în textul de față atît *basilica*, cît și *ecclesia*; primul cuvînt înseamnă «biserică», în sens de «construcție, clădire», iar celălalt în înțeles de «comunitate religioasă»: *iam credo ad aures tuas perlatum, qualiter monasterium construere coeperim et basilicam iam inibi, Domino cooperante, consummatam habeam* I 12, 3—5; *domnus Dacobertus rex... quingentos solidos im luminaria ad basilicas Mellenses deligauit* II 13, 14—16; dar *quoeso ut de conditiones Cadurchae*